

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

Українська Академія Наук

Гілея

Науковий вісник

- *Історичні науки*
- *Філософські науки*
- *Політичні науки*

Випуск 81 (№ 2)

Київ – 2014

* * *

УДК 141.5(477)“18/19”

Поцюрко О. Ю.
кандидат філософських наук, доцент
кафедри філософії, політології та юридичної логіки,
Львівський державний університет внутрішніх справ
(Україна, Львів), olegfilos@mail.ru

ДЕРЖАВОТВОРЧІ КОНЦЕПТИ У СПАДЩИНІ М. КОСТОМАРОВА

Метою статті є дослідження процесу становлення засад особистої та національної свободи і його впливу на формування української державності, висвітленого у творчості М. Костомарова.

В нашому дослідженні використовувалися такі наукові методи: аналіз, порівняння, синтез, індукція, дедукція, аналогія тощо.

Будучи засновником народницького напрямку в українській історіографії М. Костомаров відстоював ідею самостійності української нації, окремішність українського історичного процесу, який, на його думку, є втіленням вільнолюбного демократичного духу українського народу.

Доведено, що основою для національної ідентифікації українського народу виступає його висока релігійність, традиційне несприйняття держави як форми панування одних людей над іншими, толерантність, відсутність прагнення до завоювання чужих земель, стійкі традиції громадського самоуправління та постійне прагнення до свободи.

Ключові слова: національна свобода, концепт, громада, віче, самостійність, право.

Віковична проблема свободи займає чільне місце у творчості видатного українського мислителя Миколи Костомарова. Будучи автором основних програмних документів Кирило–Мефодіївського товариства він виступає його ідейним натхненником. Переважна більшість науковців вважають його автором таких творів, як “Книг буття українського народу”, “Дві руські народності” тощо.

Метою статті є дослідження процесу становлення засад особистої та національної свободи і його впливу на формування української державності, висвітленого у творчості М. Костомарова.

Об’єктом нашого дослідження виступає творча спадщина М. Костомарова, а також наукові розвідки в яких зачіпається проблема державотворницьких ідей в українського мислителя.

Серед дослідників, котрі займалися вивченням проблеми дискурсу національної свободи в творі “Історія Русів” можна виділити: К. Лемещенко [8], М. Лук [9], О. Салтовський [12], А. Сініцина [13]. Однак, усе ще бракує досліджень, в яких було б обґрунтовано значущість праць М. Костомарова для державотворчих процесів в Україні.

“Мислитель створив власну історіософську концепцію, в якій осмислює проблему “Україна і світ”. Спираючись на традиції романтизму, а також ідеї християнської філософії, він виокремлює поняття народ як головному проблему свого пошуку, а поняття Україна робить символом визволення, свободи нації” [13, с. 14].

Напевно, М. Костомаров був одним з тих, хто вперше відтворив безперервності українського історичного процесу. Його самостійність щодо загальноросійської та польської історії обґрунтовано в першу чергу в “Книзі буття українського народу”. Центром всього ідейного навантаження твору стала любов до України, до її історії.

Автор подає уроки історії України на тлі загальної історії людства, в біблійно–епічному стилі викладаючи трагічне минуле українського народу. Він робить ви-

сненок, що рівність, а отже і щастя країни, народів забезпечує тільки свобода. Тільки вільний народ може жити з іншим народом “нерозділимо і несмісно”.

Визначаючи головні ідеї на яких базувалась концепція “Книг буття українського народу”, Д. Дорошенко зазначав, що “Цей твір перейнятий глибоким євангельським демократизмом, панславистичною тенденцією і підкресленням ідеї національності, овіяної українським месіанізмом” [12].

Вже на початку твору М. Костомаров засвідчує про те, що народи, забувши справжнього Бога, “...повидумували собі богів і стали за тих богів битися, і почала земля поливатися кров’ю і усіватися попелом і костями, а на всім світі сталось горе, і біднота, і хвороба, і несчастья, і незгода...” [5, с. 11]. Людство від давна потрапляє у безкінечні біди, бо видумує панів, які роблять других людей невольниками.

Кілька разів у “Законі Божому” наголошується біблійне: “Всяка власть од Бога”. Але автор підкреслює, що влада повинна підлягати закону і сонмищу, тобто народному зібранню. А представники законної влади, такі невинні за царату як урядник і правитель, насправді мають бути слугами, “жити просто і працювати для общества пильно, бо власть од Бога, а самі вони грішні люди і самі послідніші, бо усім слуги”.

Будуючи власну історіософську концепцію світової історії автор “Книг буття українського народу” розглядає її як процес усвідомлення народами Божої благодаті, квінтесенцією якої є усвідомлення ідеї свободи, братерства та рівності всіх людей, що прийняли Христове вчення. Світова історія – це поле боротьби добра і зла, Бога і диявола, рівності і нерівності, свободи і рабства. Розгортається ж вона через певні етапи, на кожному з яких носієм загально світового начала виступають певні народи.

Першими історичними народами котрі спробували орудувати свободою, вважає М. Костомаров, були євреї та греки. Отож: “євреї, як поробили собі царів і забули єдиного царя небесного. І покарав їх господь: пропало і царство їх і всіх забрали у полон халдеї” [5, с. 13]. Подібна доля спіткала і греків, котрі прагнучи до волі та рівності (це забезпечило їм розквіт науки та мистецтва, які вони передали світу): “... не дізнались правдивої свободи, бо хоч одріклись царей земних, та не знали царя небесного і вмишляли собі богів. І покарав їх господь: бились вони між собою і попали в неволю і спершу під македонян, а вдруге до римлян” [5, с. 14]. В такий спосіб покарав господь рід людський, коли євреїв полонили халдеї а греків римляни.

Відтак, зважаючи на те, що більшість народів перебували у полоні (неволі), Бог вирішив вказати шлях людству до свободи пославши свого сина Ісуса Христа: “І прийшов син божий на землю, щоб відкрити людям істину, щоб тая істина свободила род чоловічий. І засудили на смерть Ісуса Христа – бога, царя і пана – і претерпів Ісус Христос оплевания, заушення, бієнія, хрест і погребеніє за свободу рода чоловічого” [5, с. 15]. Христос хотів, щоб мирно і люб’язно розійшлась віра і свобода по всьому світу.

Після падіння Риму Божа благодать, зазначає М. Костомаров, перейшла на греків, романців, німців та слов’ян. Кожен з цих народів вніс свій вклад до загальнолюдської скарбівні, але всі вони не змогли здійснити

в повній мірі своє призначення, бо залишили “царів та панів”, не зрозумівши тим самим дійсної волі Бога.

Головна ідея християнства, на думку М. Костомарова, це свобода і рівність, але вони не можуть бути дійсними самі по собі, без справжньої християнської моралі. Як зазначає український вчений з Польщі В. Мокрий “Засадничою тезою, на якій базуються “Книги биття українського народу” є переконання, що свобода і рівність можливі тільки там, де є присутнім Дух Христа. На думку Костомарова, Бог постановив показати всім людям, що “без віри Христової немає свободи” – на прикладі французів, які визволились з-під короля та “панів”, але через відхід від християнських засад потрапили у “ще гіршу неволю”” [12]. І з цього часу племена романські і німецькі турбуються. І королів і панство вернули, і про свободу кричать, і немає в них свободи, бо немає свободи без віри.

Наймолодшим народом у сім’ї Яфета (християн) було словянське плем’я. Воно мало два лиха, котрі перешкоджали їх розвитку: одно – незгода між собою, а друге те, що вони, як менші брати, усе переймали од старіших, не зважаючи на те що воно було не завжди корисним (королів, князів, панів, бояр). “І панів у слов’ян не було, а були старшини; хто старший літами і до того розумніший, того на раді слухають, а то вже стали пани, а у їх неволники” [5, с. 22]. За це покарав господь слов’янське плем’я і потрапило воно в неволю до чужинців: чехи і половці – до німців, серби і болгари – до греків і до турок, москалі – до татар.

Нарешті, характеризуючи словянські держави (племена) М. Костомаров виділяє Україну, що входила до складу Литви: “І не любила Україна ні царя, ні пана, а зкомпоновала собі козацтво, єсть то істее братство, куди кожний, пристаючи, був братом других, і були козаки між собою всі рівні, і старшини вибирались на раді і повинні були слугувати всім по слову Христовому, і жодної помпи панської і титула не було між козаками” [5, с. 24].

Підтримуючи визвольну війну українського народу проти польських та московських завойовників М. Костомаров підкреслює: “І билась Україна літ п’ятдесят, і єсть то найсвятіша і славніша війна за свободу, яка тільки єсть в Історії, а розділ України єсть найпоганіше діло, яке тільки можна знайти в історії” [5, с. 27]. Однак, незважаючи на те, що українці терпіли і терплять неволю, вони не самі її створили, бо і цар, і панство не створені слов’янським духом, а німецьким або татарським.

М. Костомаров підкреслює, що Україна постійно прагнула до рівноправного союзу з іншими слов’янськими народами не для панування над іншими, а для створення умов, що дадуть можливість всім вільно і рівно розвиватись, не поступаючись власною національною ідентичністю. Тут у науковця чітко прослідковується ідея федералізму. Однак цього “історичного послання” України не зрозуміли сусідні слов’янські народи, тому, що самі підпали під владу “царі”, “королів” та “панів”.

Як наслідок, по-перше, М. Костомаров відшукує нові переконливі аргументи щодо правомірного обґрунтування утворення окремої української незалежної держави, виходячи саме з національної психології українського народу; по-друге, – це спроба автора заперечити іде-

нтичність українського народу з російським, підкреслюючи цим самотність і самоцінність українців. Для обґрунтування своєї тези він звертається до аналізу сутності української психіки, способу життя, діяльності українця.

Він осмислив основні форми національного співжиття, які, на його думку, мають відтворити суть буття українця, його психічного складу, моральних та родинних традицій. Такою оптимальною формою для українства, як вважає він, була насамперед громада.

“Духовий склад, ступінь почуття, характер розуму, напрям волі, погляд на громадське й духове життя, все, що виробляє вдачу й характер народу, все оце й – заховані внутрішні причини народної відрубності” [4].

Проте проблема єдності та самотійності (відрубності) України полягала також в тому, що їй довелося оборонятися: з одного – від Поляків, котрі зазіхали на західно-українські землі, Галичину і Правобережжя, називаючи їх “польськими землями”; з другого – від Москалів, що не хотіли Українців зовсім признавати за окремий народ, вважаючи весь наш край за “русскій”.

Довести право України на самотійність вирішив Костомаров, що, як історик і знавець народного життя, міг науковими аргументами обґрунтувати відрубність нашого народу в минулому й сучасному, – й від Поляків, і від Москалів.

Мислитель та й інші сучасні йому історики вважали за український народ саму лишень масу сільських людей, не звертаючи уваги на те, що вищі класи української нації, також належать до українського народу й мають у собі виразні риси української національної вдачі. Мислитель чи не вперше сформував тезу про безелітність української нації (Південнорусів), як її визначальну особливість.

“Якщо Південноруси формувались як народність у наслідок природного розвитку протягом тривалого часу на одній і тій же території, то Великоруська народність, вважає М. Костомаров, виникла внаслідок змішання слов’ян-колоністів з місцевим угро-фінським населенням та домішками багатьох інших народностей” [12]. При цьому жодна з них не могла принести власні громадські та політичні традиції як домінуючі у новому етносі. Визначальними ставали риси колоністів – посилене відчуття спільності в інорідному оточенні, бажання самозберегтися і визначення основним засобом досягнення цієї мети формування сильної державно-політичної організації з чітко означеним центром: “Що відрізняє народ великоруський в його дитинстві від народу Південної Русі та інших земель руських – це прагнення дати міцність і формальність єдності своєї землі” [12]. Формальність виступає домінуючим чинником там, де послабленим є реальне відчуття єдності, етнічної спільності.

На Півдні Русі, де народність формувалась протягом тривалого часу, де звичай корінились у ранніх епохах формування людського суспільства, додержавного існування, на думку М. Костомарова, уявлення про організацію суспільного життя, про форми здійснення політичної влади та її джерела, були принципово відмінними від тих, що домінували на Північному сході.

“Старослав’янські погляди на громадський лад визнавали джерелом народної правди народню волю, присуд віча: не вважаючи на те, з кого складався народ,

хто був на вічу, вважалось лишень на обставини. До того ж виникла й давно вже закорінилася в народньому розумінню ідея, що князь є керманіч, мировий суддя, заводить лад, обороняє від неспокою й зокільного і внутрішнього; неминуче сама зі себе повинна була виникнути суперечність князівської основи з народньо-вічевою. Потреба князя була неминуча” [4]. Така основа в XI, XII і XIII ст. виробляється скрізь: і в Києві, і в Новгороді, і в Полоцьку, і в Ростові, і в Галичі. При виборі князя народ не звертав уваги на спадкове право, а зважав тільки на дійсні тогочасні потреби краю. Регулюючі функції відносин віча і князя, громади і державної влади закріплювались у звичаєвому праві.

Читаючи історію України–Руси XII і XIII ст., вже тут ми бачимо зародження громадянського суспільства, яке за кілька віків (XX–XI ст.) продемонструє свою зрілість і потугу. Українсько–руська суспільність із давніх–давен визначалась розвитком особистої волі та свободи; такою вона залишилася й опісля.

Наголошуючи на відмінності українців, М. Костомаров засвідчує їх миролюбивість: “На Україні–Русі не видно й найменшого змагання підвертати під себе чужинців, або щоб тих чужоземців, що сиділи поміж українським народом, привподобити до тубольців; сварки й бійки не без того що траплялись, але лише за ображену честь, або за часову здобичу, а не закріплення свого панування” [4].

Значну роль у посилення князівської влади та держави як апарату пригнічення на корінних землях майбутньої Московської держави справили два фактори “життєвих історичних обставин” – монгольське іго прийняття Руссю християнства. Останнє, “принесло до нас ідею монархізму, освящення влади небом, воно оточило розуміння влади промінням верховного орудування світом із неба” [4].

Разом з тим виборне право вважало за можливе поширення свого присуду не тільки на живих людей (князів), але й на його нащадків (зародження спадкового монархізму).

В Монголії перемога визначалась тільки загальною руйною та збором данини, котрим займався великий князь, голова над князями, який зробився підручником у нового пана. Внаслідок цього: “Право старшинства й родоводу, право виборне, мусіли однаково підлягати новому праву – волі державця всіх земель” [4].

Москва, поневолюючи князів, тим самим обновила ідею спільної батьківщини, в єдиновладній (монаршій) формі. Отак великоруська філософія, осмисливши потребу громадської єдності, визнала, що на жертву їй треба віддати особистість, і в такий спосіб прийшла до формули: “Богъ да царь во всемъ!”, котра визначає остаточний тріумф панування загальності (“общинности”) над особистістю. На Українських же землях домінуючим виявився принцип особистості, її свободи та значущості.

Українці зпоконвіку звикли поважати чужу віру, чути довола себе чужу мову й не цуратися людей із іншим обличчям та іншою вдачею. Отой дух терпимості, брак національної пихи, перейшов і в характер козаччини й живе й досі в народі.

Для підтвердження вище сказаного М. Костомаров пише: “Ворожливі вчинки над католицькими святощами за часу козацького повстання викликала не зненавис-

ність до католицтва, а злість за насилу над сумлінням і за примус. Українець із обережності кривди не забуває, але він не мстивий” [4].

З такого історичного огляду відмінностей, які виникли між двома руськими народностями, можна побачити, що у вдачі українського народу переважає особиста воля (прагнення створити добровільні товариства – громади), а в великоруським переважає загальність (старалися спорудити на вікових підвалинах міцне загальне тіло – общину).

Багато положень роботи М. Костомарова перегукуються з працею ще одного учасника Кирило–Мефодіївського товариства М. Гулаком “Юридичний побут поморських слов’ян”.

Як і М. Гулак, М. Костомаров виділяє традиційні відносини земельної власності як визначальний чинник в формуванні традицій громадського життя. Однак, якщо М. Гулак на цій основі проводив різницю між слов’янською і германською общинами, то М. Костомаров аналізує відмінності між українською “громадою” та російським “міром”: “Громада (виділення М. Костомарова – О. С.) по південноруському розумінню зовсім не те, що мир, по великоруському. Громада це добровільне товариство людей; хто хоче – належить до громади, а не хоче – виходить із неї. Народ розуміє, що кожний громадянин є сам про себе людиною незалежною, самостійним господарем” [4]. Терміном господар можна означити людину, котра отримала дар(християнський талант) від Бога і використовує його на власний (свобідний) розсуд.

У російській традиції, на думку М. Костомарова, громадяни не є власниками в повному, європейському, розумінні цього поняття. Єдиним власником є цар, а всі інші – від князів до останніх холопів – “раби государеві”, оскільки вони отримують власність у “користування” з його волі і можуть нею ж бути позбавлені як власності, так і життя.

На Україні, де споконвічного права особистої волі не проковтнула перевага громадської могутності, й не виробилося розуміння спільної власності на землю не могло витворитись отаких поглядів про громаду (мір). Давні удільно–вічеві розуміння розвивалися далі й зустрілися з польськими. Польський магнат–власник не був виразником царської, а через неї й панської, волі; він володів по праву – був людиною вільною. “Натурально, і кріпак бажав при першій змозі зробитися вільною людиною, а отже в Великоросії він не міг цього бажати, бо він тямив, що його пан також залежна людина, залежна від іншої вищої волі” [4].

Однак, доля українського народу склалася так, що люди, котрі виділялися з маси, звичайно втрачали й свою народність, обертаючись – колись на Поляків, а тепер на Великорусів: українська народність раз–у–раз була, тф й сьогодні залишається здобутком народньої маси.

Історія України є, за задумом М. Костомарова, своєрідним апогеєм світової історії: “Костомаров поставив собі за ціль змалювати філософію історії людства з християнсько–республіканського погляду, а сповідником цієї ідеї в історії зробити український народ” [12].

Українці переймають від інших історичних народів місію виконання великого задуму Божого – організувати життя людського суспільства на принципах істинної

ривності та свободи, в основі яких лежать християнські чесноти.

Список використаних джерел

1. Грушевський М. С. З публіцистичних писань Костомарова / М. С. Грушевський // Науково-публіцистичні і полемічні писання Костомарова. – К. : Держвидав України, 1928. – 315 с.
2. Ключевский В. О. Н. И. Костомаров / В. О. Ключевский // Неопубликованные произведения. – М. : Наука, 1983. – 416 с.
3. Костомаров М. І. Богдан Хмельницький: Історична монографія / М. І. Костомаров. – Дніпропетровськ : Січ, 2004. – 843 с.
4. Костомаров М. І. Дві руські народності: Лист до ректора / М. І. Костомаров // www.utoronto.ca/.../Kostomarov/DviNarodnost.
5. Костомаров М. І. “Закон Божий” (Книга буття українського народу) / М. І. Костомаров. – К. : Либідь, 1991. – 40 с.
6. Костомаров М. І. Твори : в 2 т. / М. І. Костомаров. – К. : Дніпро, 1990. – Т. 1: Поезії; Драми; Оповідання. – 538 с.
7. Костомаров Н. И. Земские соборы: Исторические монографии и исследования / М. І. Костомаров. – М. : Чарли, 1995. – 640 с.
8. Лемешенко К. Б. М. І. Костомаров про місцеве самоврядування як форму управління в українській державі / К. Б. Лемешенко // Часопис Київського ун-ту права. – К., 2007. – № 2. – С. 45–49.
9. Лук М. Феномен ментальності народу в історіософських концепціях українських романтиків (М. Костомаров і П. Куліш) / М. Лук // Освіта і управління. – К., 2006. – № 3–4. – С. 180–186.
10. Пінчук Ю. М. Костомаров: людина, вчений, громадський діяч / Ю. Пінчук // Історичний журнал. – К., 2007. – № 1. – С. 3–16.
11. Пінчук Ю. А. Микола Костомаров як історик козацтва / Ю. Пінчук // Наукові праці історичного факультету ЗДУ. – Зап., 1999. – Вип. VIII. – С. 264–265.
12. Салтовський О. І. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку ХХ сторіччя) / О. І. Салтовський. – К. : Вид. ПАРАПАН, 2002. – 396 с. // litopys.org.ua/salto/salt.htm
13. Сініціна А. В. Історико-філософські ідеї українського романтизму (П. Куліш, М. Костомаров) : автореф. дис. канд. філософ. наук. – Львів, 2001. – 20 с.

References

1. Hrushevskyy M. S. Z publitsystychnykh pysan' Kostomarov / M. S. Hrushevskyy // Naukovo-publitsystychni i polemichni pysannya Kostomarov. – K. : Derzhvydav Ukrayiny, 1928. – 315 s.
2. Kljuchevskij V. O. N. I. Kostomarov / V. O. Kljuchevskij // Neopublikovannye proizvedeniya. – M. : Nauka, 1983. – 416 s.
3. Kostomarov M. I. Bohdan Khmel'nyts'kyu: Istorychna monohrafiya / M. I. Kostomarov. – Dnipropetrovs'k : Sich, 2004. – 843 s.
4. Kostomarov M. I. Dvi rus'ki narodnosti: Lyst do rektora / M. I. Kostomarov // www.utoronto.ca/.../Kostomarov/DviNarodnost.
5. Kostomarov M. I. “Zakon Bozhyy” (Knyha buttya ukrayins'koho narodu) / M. I. Kostomarov. – K. : Lybid', 1991. – 40 s.
6. Kostomarov M. I. Tvory : V 2 t. / M. I. Kostomarov. – K. : Dnipro, 1990. – T. 1: Poeziyi; Dramy; Opovidannya. – 538 s.
7. Kostomarov N. I. Zemskie sobory: Istoricheskie monografii i issledovanija / M. I. Kostomarov. – M. : Charly, 1995. – 640 s.
8. Lemeshchenko K. B. M. I. Kostomarov pro mistseve samovyaduvannya yak formu upravlinnya v ukrayins'kiy derzhavi / K. B. Lemeshchenko // Chasopys Kyuyivs'koho un-tu prava. – K., 2007. – № 2. – S. 45–49.
9. Luk M. Fenomen mental'nosti narodu v istoriosofs'kykh kontseptsiyakh ukrayins'kykh romantykyv (M. Kostomarov i P. Kulish) / M. Luk // Osvita i upravlinnya. – K., 2006. – № 3–4. – S. 180–186.
10. Pinchuk Yu. M. Kostomarov: lyudyna, vchenyy, hromads'kyu diyach / Yu. Pinchuk // Istorychnyy zhurnal. – K., 2007. – № 1. – S. 3–16.
11. Pinchuk Yu. A. Mykola Kostomarov yak istoryk kozatstva / Yu. Pinchuk // Naukovi pratsi istorychnoho fakul'tetu ZDU. – Zap., 1999. – Vyp. VIII. – S. 264–265.
12. Saltovs'kyu O. I. Kontseptsiiy ukrayins'koyi derzhavnosti v istoriyi vitchyznyanoi politychnoyi dumky (vid vytykov do pochatku XX storichchya) / O. I. Saltovs'kyu – K. : Vyd. PARAPAN, 2002. – 396 s. // litopys.org.ua/salto/salt.htm
13. Sinitsina A. V. Istoryko-filosofs'ki ideyi ukrayins'koho romantyzmu (P. Kulish, M. Kostomarov) : Avtoref. dys. kand. filosof. nauk. – L'viv, 2001. – 20 s.

Potsyrko O. Y., associate professor, assistant professor of philosophy, political science and legal logic Lviv State University of Internal Affairs (Ukraine, Lviv), olegfilos@mail.ru

State creative koncepti is in the inheritance of M. Kostomarov

The aim of the article is to study the process of formation of bases of personal and national freedom and his influence on the formation of Ukrainian statehood, reflected in the works of M. Kostomarov.

In our study used the following research methods: analysis, comparison, synthesis, induction, deduction, analogy and other.

Being the founder of the populist direction in the Ukrainian historiography M. Kostomarov defended the idea independence of the Ukrainian nation, branch of the Ukrainian historical process, which, in his opinion, is the embodiment of the freedom-loving democratic spirit of the Ukrainian people.

It is proved that the basis for the national identity of the Ukrainian people is its high religiosity, traditional rejection of the state as a form of domination over others, tolerance, lack of desire to conquer foreign lands, a strong tradition of self-government, and constant aspiration to freedom.

Keywords: national freedom, koncept, society, vechе, independence, right.

Поцюрко О. Ю., кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры философии, политологии и юридической логики, Львовский государственный университет внутренних дел (Украина, Львов), olegfilos@mail.ru

Государственно созидательные концепты в наследстве М. Костомарова

Целью статьи является исследование процесса становления основ личной и национальной свободы и его влияния на формирование украинской государственности, отраженного в творчестве М. Костомарова.

В нашем исследовании использовались следующие научные методы: анализ, сравнение, синтез, индукция, дедукция, аналогия и др.

Будучи основателем народнического направления в украинской историографии М. Костомаров отстаивал идею самостоятельности украинской нации, отделение украинского исторического процесса, который, по его мнению, является воплощением вольнолюбивого демократического духа украинского народа.

Доказано, что основой для национальной идентификации украинского народа выступает его высокая религиозность, традиционное неприятие государственности как формы господства одних людей над другими, толерантность, отсутствие стремления к завоеванию чужих земель, устойчивые традиции общественного самоуправления и постоянное стремление к свободе.

Ключевые слова: национальная свобода, концепт, общество, вече, самостоятельность, право.

* * *

УДК 378:33

Гальперіна В. О.

кандидат філософських наук, доцент,
Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), panyolga@ukr.net,

Савельєв В. Л.
доктор історичних наук, директор
Інституту магістратури, аспірантури та докторантури,
Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), panyolga@ukr.net

ПРЕДМЕТ АНАЛІЗУ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Аналізується теоретичний та категоріальний арсенал “EducationPolicyandAdministration”, які використовують представники українських дослідників, що працюють у царині освітньої політики та управління освітою.

Ключові слова: освітня політика, управління освітою, категоріальний апарат.

Сучасний стан справ в українському дискурсі управління освітою та освітньої політики багато в чому схожий із ситуацією у післявоєнній Німеччині, де інституціалізація політичної науки “відбувалась на початковій фазі як рецепція тих теорій, що розроблялися в англо-новому просторі”. Звертаючи увагу на цей факт, українські дослідники зазначають, “що гонитва за американським лідером і навіть перегукування з ним у спільному комунікативному просторі потребують узгодження ка-